

1. Постанова ККС ВС від 11 грудня 2019 р. справа № 153/1289/18 URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/86435698>

2. Гловюк І. В. Повноваження суду першої інстанції щодо закриття кримінального провадження у зв'язку з декриміналізацією діяння: доктрина і практика : https://sud.ua/ru/news/blog/171051-povnovazhennya-sudu-pershoyi-instantsiyi-schodo-zakrittya-kriminalnogo-provazhennya-u-zvyazku-z-dekriminalizatsiyeyu-diyannya-doktrina-i-praktika?fbclid=IwAR2NEkN-wDjR4uUcjsLWPIJbRqxfn-3leOPMlcyY1ztn5CopsSL9adByv9wE#_ftn1.

Сердюк І. А.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СУВЕРЕНІТЕТУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ДЕРЖАВИ

При підготовці тез цієї доповіді автор поставив за мету визначити роль Основного Закону Української держави у забезпеченні її суверенітету та територіальної цілісності.

Для досягнення зазначеної мети автор скористається пізнавальними можливостями герменевтичного методологічного підходу та спеціально-юридичного методу пізнання, що дозволять розкрити зміст конституційно-правових приписів, потреба залучення яких для наукового аналізу обумовлена завданнями дослідження та творчим задумом автора. Важливе значення в методологічному плані має і аспект пізнання конституції. Остання буде розглядатися нами як найбільш важлива юридична гарантія законності і правопорядку. Така значущість Основного Закону держави обумовлена його договірною природою. Попри офіційну назву, цей юридичний документ містить правові норми, що виражають спільне, узгоджене волевиявлення основних бенефіціарів суспільного договору – громадян України усіх національностей, які об'єднані в соціальну спільноту – Український народ [1].

У теорії права під юридичними гарантіями законності розуміють передбачені законодавством спеціальні засоби впровадження, охорони і, в разі порушення, відновлення законності [2, с. 177].

Аналіз вищенаведеного судження П. Рабіновича про юридичні гарантії законності в аспекті Конституції України свідчить про те, що остання, як документ установчого характеру, не лише юридично підтверджує сам факт існування України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної і

правової держави (ст. 1), територія якої в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною (ч. 2 ст. 2), але й засновує найважливіші державні інститути, на які покладаються юридичні обов'язки із забезпечення її суверенітету та територіальної цілісності (Розділи IV-VI), визначає принципи їх діяльності (Розділ I), а також наділяє ці інститути необхідними державно-владними повноваженнями, включно з правом застосування сили (примусу).

На підтвердження вказаної тези наведемо конкретні конституційно-правові приписи:

1. Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (ч. 1 ст. 17).

2. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України (ч. 2 ст. 17).

3. Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом (ч. 3 ст. 17).

4. Збройні Сили України та інші військові формування ніким не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкоджання їх діяльності (ч. 4 ст. 17).

5. Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей (ч. 5 ст. 17).

6. На території України забороняється створення і функціонування будь-яких збройних формувань, не передбачених законом (ч. 6 ст. 17).

7. На території України не допускається розташування іноземних військових баз (ч. 7 ст. 17).

8. Ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази. За віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу настає юридична відповідальність (чч. 1-2 ст. 60).

9. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції (ч. 2 ст. 63).

10. Виключно всеукраїнським референдумом вирішуються питання про зміну території України (ст. 73).

11. Перед вступом на посаду народні депутати України складають перед Верховною Радою України таку присягу: *«Присягаю на вірність Україні. Зобов'язуюсь усіма своїми діями боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу. Присягаю додержуватися Конституції України та законів України,*

виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників» (ч. 1 ст. 73).

12. До повноважень Верховної Ради України належить:

- оголошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру, схвалення рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України (п. 9 ч. 1 ст. 85);

- затвердження загальної структури, чисельності, визначення функцій Служби безпеки України, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України (п. 22 ч. 1 ст. 85);

- схвалення рішення про надання військової допомоги іншим державам, про направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави чи про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України (п. 23 ч. 1 ст. 85);

- затвердження протягом двох днів з моменту звернення Президента України указів про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, про загальну або часткову мобілізацію, про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації (п. 31 ч. 1 ст. 85);

- надання законом згоди на обов'язковість міжнародних договорів України та денонсація міжнародних договорів України (п. 23 ч. 1 ст. 85).

13. Виключно законами України визначаються:

- основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку (п. 17 ч. 1 ст. 92);

- правовий режим державного кордону (п. 18 ч. 1 ст. 92).

- правовий режим воєнного і надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації (п. 19 ч. 1 ст. 92).

14. Виключно законами України встановлюються:

- порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав; порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України (п. 2 ч. 2 ст. 92).

15. Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору (чч. 2-3 ст. 102).

16. Президент України складає таку присягу:

«Я, (ім'я та прізвище), волею народу обраний Президентом України, заступаючи на цей високий пост, урочисто присягаю на вірність Україні. Zobов'язуюсь усіма своїми справами боронити суверенітет і незалежність України, dbати про благо Вітчизни і добробут Українського народу, обстоювати права і свободи громадян, додержуватися Конституції

України і законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників, підносити авторитет України у світі» (ч. 3 ст. 104).

17. Президент України:

- забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави (п. 1 ч. 1 ст. 106);
- представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України (п. 3 ч. 1 ст. 106);
- приймає рішення про визнання іноземних держав (п. 4 ч. 1 ст. 106);
- призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав (п. 5 ч. 1 ст. 106);
- вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України (п. 10 ч. 1 ст. 106);
- вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України (п. 14 ч. 1 ст. 106);
- Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави (п. 17 ч. 1 ст. 106);
- очолює Раду національної безпеки і оборони України (п. 18 ч. 1 ст. 106);
- вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України приймає рішення про використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань (п. 19 ч. 1 ст. 106);
- приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України (п. 20 ч. 1 ст. 106);
- присвоює вищі військові звання, вищі дипломатичні ранги та інші вищі спеціальні звання і класні чини (п. 24 ч. 1 ст. 106);
- нагороджує державними нагородами; встановлює президентські відзнаки та нагороджує ними (п. 25 ч. 1 ст. 106);

18. Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України (ч. 3 ст. 106);

19. Рада національної безпеки і оборони України координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони .

Головою Ради національної безпеки і оборони України є Президент

України. Персональний склад Ради національної безпеки і оборони України формує Президент України.

До складу Ради національної безпеки і оборони України за посадою входять Прем'єр-міністр України, Міністр оборони України, Голова Служби безпеки України, Міністр внутрішніх справ України, Міністр закордонних справ України. У засіданнях Ради національної безпеки і оборони України може брати участь Голова Верховної Ради України.

Рішення Ради національної безпеки і оборони України вводяться в дію указами Президента України (чч. 2-7 ст. 106).

20. Кабінет Міністрів України:

- забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України (п. 1 ст. 116);

- забезпечує реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору (п. 1-1 ст. 116);

- вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина (п. 2 ст. 116);

- здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю (п. 7 ст. 116).

21. Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду (ч. 6 ст. 124).

22. Стаття 157. Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України.

Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану (чч. 1-2 ст. 157).

23. Законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157 і 158 цієї Конституції (ст. 159).

Аналіз вищенаведених норм Конституції України свідчить про її винятково важливу роль у забезпеченні суверенітету та територіальної цілісності держави, адже саме цей юридичний документ як юридична гарантія законності і правопорядку не просто легалізує, але й легітимізує необхідні, хоча й подеколи непопулярні, юридично значущі дії різних державних і соціальних інститутів.

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права : навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.